

УДК 37

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/37-3-35>**Марія ФАТИЧ,***orcid.org/0000-0003-4140-4653*

аспірант кафедри теорії і методики виховання

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

(Київ, Україна) *mariafatyc478@gmail.com***ЕКОНОМІЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

У статті розглядається проблема використання проєктної технології як засобу економічного виховання учнів початкових класів. Зазначено доцільність застосування проєктів із метою виховання економічної свідомості, ощадливості, потреби практичної участі в економічній діяльності, підприємливості, свідомого творчого ставлення до праці. Розглянуто проєктну діяльність як ефективний метод формування основних виховних якостей. З'ясовано, що розробленням методу проєктів займалися провідні вчені минулого і сучасності, які присвячували свої праці висвітленню дидактичних аспектів проєктної діяльності. Розкрито особливості і значення використання різних типів проєктів. Наголошується на важливості вмілого педагогічного керівництва з боку дорослого, партнерської взаємодії, використанні опосередкованих методів педагогом. Акцентовується увага на тому, що метод проєктів є одним із провідних засобів перетворення школи навчання на школу життя, оволодіння дітьми навичками планування власної діяльності, вибору способів і шляхів їх здійснення, вирішення нових пізнавальних і практичних завдань, формування та актуалізації життєвого досвіду дітей. Аргументовано, що у використанні проєктної діяльності слід враховувати вікові особливості дітей, а залучення старших братиків і сестер, окрім того, що об'єднує сім'ю, сприяє мотивації і бажанню брати участь у наступних проєктах, демонструючи ініціативу і творчість кожному учаснику. А результат роботи: газета, книга, плакат, макет – показує практичну значимість виконаного проєкту. Проєктна діяльність розвиває у дітей комунікативну навичку, сприяє виконанню різних соціальних ролей. Представлено методику організації проєктної діяльності з учнями, наведено структуру та етапи створення проєкту.

Ключові слова: проєкт, проєктна діяльність, економічне виховання, етапи проєкту.

Mariia FATYCH,*orcid.org/0000-0003-4140-4653*

Postgraduate Student at the Department of Theory and Methods of Education

National Pedagogical Dragomanov University

(Kyiv, Ukraine) *mariafatyc478@gmail.com***ECONOMIC EDUCATION BY MEANS OF PROJECT ACTIVITY**

The article considers the problem of using project technology as a means of economic education of primary school students. The expediency of application of projects for the purpose of education of economic consciousness, thrift, needs of practical participation in economic activity, enterprise, conscious creative attitude to work is specified. Project activity is considered as an effective method of formation of basic educational qualities. It was found that the development of the project method was carried out by leading scientists of the past and present, who devoted their work to highlighting the didactic aspects of project activities. Features and significance of using different types of projects are revealed. Emphasizes the importance of skillful pedagogical guidance by an adult, partnership, the use of indirect methods by the teacher. Emphasis is placed on the fact that the project method is one of the leading means of transforming a school into a school of life, mastering children's skills of planning their own activities, choosing ways and means of their implementation, solving new cognitive and practical problems, forming and updating children's life experience. It is argued that the use of project activities should take into account the age of children, and the involvement of older siblings, in addition to uniting the family, contributes to motivation and willingness to participate in future projects, demonstrating initiative and creativity to each participant. And the result of the work: a newspaper, a book, a poster, a model - show the practical significance of the project. Project activities develop children's communication skills, contribute to the implementation of various social roles. The method of organizing project activities with students is presented, the structure and stages of project creation are given.

Key words: project, project activity, economic education, project stages.

Постановка проблеми. У Законі України «Про освіту» основними компонентами розвитку дитини є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою,

має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності. На сучасному етапі розвитку та глобалізації суспільства

пільства економічно-фінансова грамотність є необхідним складником освіченої людини. Економічне виховання здійснюється переважно на уроках математики та під час позакласної виховної роботи. Ефективність та результативність процесу навчання залежать від його правильної організації, поєднання традицій та інновацій.

Одним з ефективних сучасних методів навчання є метод проєктів. Використання методу проєктів на уроках математики допомагає молодшим школярам використовувати на практиці фінансово здобуті знання а саме: спонукати учнів до управління в обчислювальних навичках, удосконалити свої навички щодо розв'язання практичних завдань економічного змісту, дослідження поняття «гроші» та іноземної валюти, ознайомлення з банківською системою, початкові вміння заробляти гроші, бюджет сім'ї (Закон України про освіту, 2017: 10 – 22).

Аналіз досліджень. Одним із найбільш дієвих методів навчання є метод проєктів. Він дає змогу в цікавій пошуковій досліджуваній формі не тільки навчати, а й виховувати. Цей метод зародився в кінці ХІХ ст. як «метод проєктів». Ідея впровадження проєктної діяльності в освітній процес була запропонована американським педагогом і філософом Д. Дьюї. Особливості проєктних технологій та аспекти їх упровадження досліджували такі зарубіжні автори: Д. Жак, У. Кілпатрик, Є. Колінгс, Д. Фрід, І. Бухтіярова, В. Гузєєв, Т. Левін, О. Полат та багато інших. У. Кілпатрик увів ідею дитиноцентричної орієнтації в освіті, і саме метод проєктів передбачає цілеспрямовану діяльність для вирішення певної проблеми, і важливо те, що ця проблема може виникнути в реальному житті (Гусєва, 2005: 69). Теоретико-концептуальні положення в українській педагогіці досліджують Н. Борисова, Т. Качеровська, О. Коваленко, О. Кайдановська, Н. Наталевич, О. Пехота, Г. Романова, С. Сисєєва та ін. У вітчизняній педагогіці вперше цим методом зацікавився О. Макаренко, який, досліджуючи проєкт, дійшов висновку про проєктування особистості як суб'єкта педагогічної праці (Бурков, 1997). Виходячи з того, що одним із завдань навчально-виховного процесу дитини є навчити вчитися, метод проєктів є одним із найважливіших засобів реалізації цього завдання, оскільки виховання – це безперервний процес, під час якого виконання різноманітних проєктів на економічну тематику здійснює розвиток економічної культури, економічного мислення, економічної свідомості, сприяє економічній вихованості.

Мета статті – розглянути ефективність використання методу проєктів як засобу економічного виховання. Уточнюючи зміст цього методу, доведено, що він сприяє творчості та мотивації школярів до необхідності розвитку економічної свідомості, культури, фінансової грамотності, заохочує до дослідницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Очевидно, що сьогодні неможливо навчати дітей традиційно, нові завдання сучасної освіти потребують інноваційних підходів, звернення до особистості учня з її потребами та інтересами. Тому завдання сучасного вчителя – організувати навчання так, щоб випускник умів застосувати набуті знання у житті; розумів, що знання можуть стати в нагоді в будь-якій життєвій ситуації як на професійному, так і на соціально-побутовому рівні, що будь-яка з наук не існує сама по собі, а тісно пов'язана з життям.

Термін «проєкт» має кілька значень, і майже всі вони мають відношення до педагогіки. По-перше, проєкт – це попередній тест будь-якого документа. По-друге, проєкт розуміють як певну акцію, сукупність заходів, об'єднаних однією програмою, або організаційну форму цілеспрямованої діяльності. І третє значення проєкту – діяльність зі створення будь-якої системи, об'єкта чи моделі. О. Пехота вважає, що проєкт – практика особистісно-орієнтованого навчання у процесі конкретної праці учня на основі його вільного вибору з урахуванням його інтересів. Вона зазначає, що у свідомості учня це має такий вигляд: «Усе, що я пізнаю, я знаю, для чого це мені треба і де я можу ці знання застосувати». Для педагога – це прагнення знайти розумний баланс між академічними знаннями, вміннями та навичками (Пехота та ін., 2003: 255). Своєю чергу, російський науковець Є. Полат характеризує проєкти як сукупність навчально-пізнавальних прийомів, за допомогою яких учні набувають знання та навички в процесі планування та самостійного виконання певних практичних завдань з обов'язковою презентацією результатів. І. Чечель убачає в проєкті дидактичний засіб пізнавальної діяльності, розвитку креативності мислення і водночас формування певних особистісних якостей. І. Зимня зауважує, що проєкт – це творча діяльність, яка є проблемною за формою представлення матеріалу, практичною за формою його застосування, інтелектуально насиченою за змістом і відбувається в умовах постійного конкурсу думок.

У педагогічному процесі сучасного шкільного простору почесне місце займає метод проєктів. Проаналізувавши рівень розвитку ринку, ринко-

вих економічних відносин, осучаснення способів та методів навчання, виховання підводить до того, що цей метод є одним із провідних засобів перетворення школи навчання в школу життя, бо він допомагає учням опанувати навички планування власної діяльності, вибором засобів та шляхів її здійснення, формування та актуалізації життєвого досвіду. Участь у проєктній діяльності сприяє розвитку життєвої компетентності у цілому, однак одним із важливих напрямів використання методу проєктів є виховання, у запропонованому випадку – економічне. Як зазначає О. Скафа, організація проєктів більш повною мірою готує школяра до сучасного сприйняття світу та надає можливість через формування евристичних умінь побудувати модель гармонійно розвиненої особистості. Як відзначає академік І. Бех, головна установка та спрямованість особистості дитини шкільного віку полягає саме в діяльному самовизначенні, виборі життєвого шляху і пошуку рівноправних взаємин із дорослими, визначаючи рівень економічних знань фінансової грамотності, ознайомлюючи з бюджетом сім'ї (Бех, 1998: 204).

Розрізняють такі форми проєктної роботи. Індивідуальний проєкт – це теоретична і практична діяльність, результатом якої є авторська ідея, що характеризується суб'єктивною або об'єктивною новизною. Групові (колективні) проєкти передбачають розв'язання комплексного завдання, що розвиває практичну, дослідницьку, творчу, організаційну діяльність групи чи колективу учнів, спрямовану на одержання певного результату.

Н. Запрудський зауважує, що проєктна діяльність передбачає використання учителем під час здійснення освітньо-виховного процесу особистісно зорієнтованого підходу, який сприяє реалізації дидактичних принципів (Запрудський, 2006: 288). Звернувшись до думки дослідника, ми окреслили принципи організації процесу економічного виховання засобами проєктної діяльності:

- принцип дитиноцентризму: у центрі творчої діяльності є учень, який, проявляючи свою активність та зацікавленість тематикою економічних проєктів, розвиває економічну культуру та свідомість;

- принцип кооперації: у процесі роботи над проєктом здійснюється широка взаємодія учнів з учителем і між собою у проєктних групах. Досить важливим є те, що можна запрошувати консультантів із різних сфер діяльності. Щодо економічного спрямування, то це можуть бути працівники банківської сфери;

- принцип опори на суб'єктивний досвід учнів: школяр, працюючи над проєктом, має можливість застосувати власні досвід і знання і тим самим довести, що здобуті раніше знання знадобляться в житті;

- принцип урахування індивідуальності: сюди відносяться темп роботи, інтереси, ділові якості;

- принцип вільного вибору: учні самостійно мають можливість вибирати теми, підтеми проєктів, партнерів у розробленні проєкту, джерела і способи отримання інформації, методи дослідження, форми презентації результатів;

- принцип зв'язку дослідження з реальним життям: відбувається органічне поєднання теорії з практикою, і це досить яскраво можна побачити під час виконання проєктів, що активізують економічну свідомість та вихованість;

- акмеологічний принцип: педагог будує освітній процес так, щоб вихованець засвоїв найвищі цінності. Принцип створює умови для оптимальної самореалізації підростаючої особистості, розвитку її індивідуальних можливостей і здібностей. Організація проєктної діяльності прямо залежить від того, якого типу проєкт вибирається його учасниками для роботи. З огляду на різні підходи до класифікації проєктів, у педагогічній літературі визначено кілька ознак, за якими розрізняють проєкти.

І. Єрмаков пропонує характеристику різновидів навчальних проєктів (Єрмаков, 2011: 436). На основі цього матеріалу ми вибрали ті, які доцільно впроваджувати у початковій школі.

1. Ігрові проєкти – це навчальні проєкти, пов'язані з організацією та розвитком ігрової діяльності школярів. Завдання математичного виховання та навчання можна реалізувати тільки з використанням математичних ігор.

2. Пізнавальні проєкти – пов'язані з пізнанням певних соціальних та економічних процесів. Пізнання ринкових відносин та значення економічної свідомості для життя в сучасних умовах.

3. Дослідницькі проєкти – спрямовані на формування в учнів умінь та навичок науково-дослідницької діяльності, навчальну імітацію елементів дослідницької діяльності вчених у процесі навчання.

4. Інформаційні проєкти покликані сформувати інформаційну культуру учнів, сприяти практичному застосуванню та перевірці навичок роботи з інформаційною технікою, засвоєнню навичок пошуку та обробки інформації.

5. Практико-зорієнтовані проєкти – передбачають вироблення конкретних продуктів діяльності: брошури, розроблені інформаційні листи.

6. Гуманітарні проєкти, пов'язані з вивченням людини та суспільства, розвитком та формуванням соціальної компетенції.

Виділяють такі етапи роботи над проєктом:

Організаційний – учитель повідомляє учням тему, мету, кінцевий продукт проєкту, завдання, план роботи. Усе це обговорюється в класі, учні вносять свої пропозиції.

Підготовчий – учні збирають матеріал, ознайомлюються з навчальною інформацією, виконують тренувальні вправи.

Проєктна робота – учні проєктують «макет», опрацьовують зібрану інформацію, коригують її. На цьому етапі учні звертаються до довідників, словників, учителя для отримання додаткової інформації.

Оформлюваний – на цьому етапі учні остаточно оформлюють кінцевий продукт (малювання, складання, розфарбовування, оформлення презентації тощо). Це може відбуватися як у школі, так і вдома.

Презентація проєкту – учні розповідають про свою роботу в проєкті, демонструють кінцевий продукт, захищають ідею, зміст, відповідають на запитання опонентів.

Підбиття підсумків – на цьому етапі вчитель (координатор проєкту) та учні (учасники проєкту) аналізують виконану роботу, виявляють її переваги та недоліки, оцінюють свою участь у проєкті, складають плани на майбутнє.

Використання проєктної технології у початковій школі має свою специфіку: слід урахувати вікові та психологічні особливості учнів. Усі етапи проєктної діяльності мають ретельно контролюватися вчителями, оскільки і теоретичних, і практичних знань та вмінь у молодших школярів ще замало. Проєкти для початкової школи здебільшого мають бути короткотривалими. Залучення молодших школярів до проєктної роботи сприяє формуванню в них таких компетентностей: уміння працювати в колективі, уміння розділяти відповідальність, уміння аналізувати результати

діяльності, уміння почуватися членом команди, навички аналітичного погляду на інформацію, здатність до адекватної самооцінки.

Метод проєктів на уроках математики та в позаурочній діяльності можна реалізувати за такими навчальними темами.

1. «Гроші. Іноземна валюта».
2. «Бюджет сім'ї».
3. «Банк. Банківські операції. Банки України».
4. «Касовий апарат».
5. «Економічні задачі практичного змісту».
6. «Зайнятість і підприємництво».
7. «Фінансове планування».
8. «Як працює фінансова система».

Висновки. Таким чином, упроваджуючи проєктні технології, можна перетворити важкі і не завжди зрозумілі для учнів теми з математики у простіші, доступніші і цікавіші. Важливо створити у навчанні математики такі умови, які б сприяли формуванню пізнавальних інтересів, розвитку творчих здібностей та креативності. Економічне виховання засобами проєктної діяльності сприяє позитивним змінам якості досліджуваного уміння, а також у ставленні учнів до вивчення математики та прищеплює любов до фінансової грамотності. Підкреслимо, що метод проєктів – це перспективний метод навчання, бо створює умови для творчої самореалізації учнів, підвищує мотивацію для отримання знань, сприяє розвитку їхніх інтелектуальних здібностей. Але водночас проєктування потребує належної кількості часу для опрацювання великого обсягу матеріалів, інтегрованого поєднання матеріалу з кількох навчальних дисциплін, гнучкого розподілу навчального часу, якісної підготовки керівника проєкту, технічного та дидактичного забезпечення. Урахування теоретичних аспектів під час організації та застосування проєктної технології у навчальному або виховному процесі дає можливість науково обґрунтовано, чітко, логічно спланувати, скласти проєкт та впровадити його в життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Особистісно-зорієнтоване виховання : навчально-методичний посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 204 с.
2. Бурков В. Н., Новиков Д. А. Как управлять проектами : научно-практическое издание. Москва : СИНТЕГ-ГЕО, 1997. 188 с.
3. Гусева О. В. Проєкт як чинник творення життєтворчості. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2005. № 5–6. С. 69.
4. Єрмаков І. Г., Нечипоренко В. В., Пузіков Д. О. Теорія і практика життєвого проєктування саморозвитку особистості : практико зорієнтований посібник. Запоріжжя, 2011. 436 с.
5. Запрудский Н. И. Современные школьные технологи : пособие для учителей ; изд. 3-е. Минск, 2006. 288 с.
6. Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. Освітні технології : навчально-методичний посібник. Київ, 2003. 255 с.
7. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 22.04.2021).

REFERENCES

1. Bekh I. D. Osobystisno-zorrientovane vykhovannia. [Personal orientated education]. The first method. K.: YSMN, 1998, p. 204 [in Ukrainian].
2. Burkov V. N., Novykov D. A. Kak upravliat proektamy. [How to manage projects]. Scientific and practical edition. M.: SYNTHETIC - GEO, 1997, p. 188 [in Russian].
3. Husieva O. V. Proekt yak chynnyk tvorennia zhyttietvorchosti. [The project as a factor in the creation of life]. Magazine «Director of school, lyceum, gymnasium», 2005, Nr 5-6, p. 69 [in Ukrainian].
4. Yermakov I. H., Nechyporenko V. V., Puzikov D. O. Teoriia i praktyka zhyttievoho proektuvannia samorozvytku osobystosti. [Theory and practice of life design of self-development of the individual]. Practice-oriented posyb. Zaporizhia, 2011, p. 436 [in Ukrainian].
5. Zaprudskiy N. Y. Sovremennue shkolnue tekhnolohyy. [Modern school technology]. Teachers' allowance. Ed. 3rd, Minsk, 2006, p. 288 [in Russian].
6. Piekhota O. M., Kiktenko A. Z., Liubarska O. M. Osvitni tekhnolohii. [Educational technologies]. Training method. Kyiv, 2003, p. 255 [in Ukrainian].
7. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII. [On Education: Law of Ukraine of 05.09.2017 Nr 2145-VIII]. (date of appeal: 22.04.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].